

ПРЫКАЗКІ

Літаратурная размінка

1. Якія прыказкі пра дружбу вы ведаеце?

2. Аб'яднайце часткі прыказак.

1. Няма смачнейшай вадзіцы...

а) ...што птушка без крылаў.

2. Чалавек без працы...

б) ...на тое ў старасці абапрэшы.

3. Сем разоў адмерай...

в) ...той у пальцы дзьмухае.

4. Што ў маленстве выхаваеш...

г) ...як з роднай крыніцы.

5. Хто бацькоў не слухае...

д) ...адзін раз адрэж.

Пра прыказкі

Беларусы заўжды мелі схільнасць да ёмкага, трапнага, выразнага слова. Свае неацэнныя парады — найбагацейшую «школу жыцця» — нашы мудрыя продкі пакінулі нам у выглядзе лаканічных, вобразных, сакавітых выслоўяў¹ — прыказак: «Не таму слава, хто на язык лёгка, а таму, хто ў справе стойкі», «Не руш чужога і не бойся нікога». Прыказкі і сёння здзіўляюць сваёй мудрасцю, глыбінёй думкі, дасканаласцю формы. У іх акрэслены тыя маральныя законы і правілы, якімі чалавеку неабходна кіравацца заўсёды: «Шануй людзей, то і яны табе паспагадаюць», «Абібокам жыць — толькі неба капціць».

¹ *Выслоўе* — глыбокая па змесце думка, выказаная коратка, лаканічна.

Прыказкі — своеасаблівая энцыклапедыя жыцця народа ў розныя гістарычныя эпохі.

Прыказка — трапнае народнае выслоўе, часцей з павучальным зместам, якое дае вобразную ацэнку чалавечым паводзінам, учынкам, якасцям.

Прыказкі звычайна складаюцца з дзвюх частак — паведамлення і вываду: «Хто не шануе чужога, той і свайго не мае», «Не той багаты, хто мае, а той, хто дае». Але бываюць прыказкі і з незавершанай думкай: «Сем пятніц на тыдні», «Ласы на чужыя каўбасы». Варта толькі дадаць адно-два словы, і прыказка набывае абагульняльны сэнс: «У яго сем пятніц на тыдні», «Скупы ласы на чужыя каўбасы».

Прыказкі маюць як прамы, так і пераносны сэнс. Напрыклад, прыказку «Ваўка ногі кормяць» можна разумець у прамым сэнсе: каб здабыць ежу і не прапасці з голаду, ваўку даводзіцца ўвесь дзень шукаць спажывы. Аднак яна можа мець і іншы сэнс: каб жыць, трэба працаваць. (Параўнайце: «*Ваўка ногі кормяць, а чалавека — праца*».)

Тэматычнае багацце беларускіх прыказак здзіўляе і ўражвае. У іх усяляюцца высокія маральныя якасці чалавека («Шчыраму сэрцу і чужая болька баліць»), высмейваюцца розныя заганы чалавечага характару, выкрываюцца людскія недахопы («Сам не гам і другому не дам», «Скупы два разы плаціць, лянiвы два разы ходзіць»).

Прывабнасць прыказак не толькі ў іх мудрасці, але і ў выключнай дасканаласці формы. Глыбокая думка, рыфма, рытміка, сціслая і вобразная мова прыказак спрыяюць іх лёгкаму запамінанню.

Ужываюць людзі прыказкі ў сваім маўленні для ўпрыгожвання гаворкі. «Прыказка, — зазначаў беларускі літаратуразнавец Уладзімір Калеснік, — як узор на кашулі-вышыванцы, ажыўляе, расквечвае, узбагачае наша выказванне. Выказванне, аздобленае прыказкай, закранае розум і сэрца, выпрабоўвае здагадлівасць, кемнасць, досціп суразмоўцы».

Прачытайце наступныя прыказкі. Пастарайцеся запомніць як мага больш народных выслоўяў і карыстайцеся імі — яны нададуць вашай мове выразнасць, адметнасць, а ў няпростых жыццёвых сітуацыях падкажуць выйсце.

- ◆ Не цані чалавека па твары, а цані па душы.
- ◆ Людзей слухай, а свой розум май.
- ◆ Час не конь, не падгоніш і не прыпыніш.
- ◆ З разумным павядзешся — розуму набярэшся, а з дурнем — і свой страціш.
- ◆ Дзе стары бурчыць, малады памаўчыць.
- ◆ Старога паважай, малога павучай.
- ◆ Умелым рукам усякая работа скараецца.
- ◆ Слова як птушка: вылеціць — не зловіш.
- ◆ З мора вады не выбераш, з песні слова не выкінеш.
- ◆ Калі хочаш прапасці — пачні красці.
- ◆ Летам гуляўшы, восенню не збярэш.
- ◆ Работа і корміць, і поіць, і жыць вучыць.
- ◆ Які музы́ка, такое і гранне.
- ◆ Які воз, такі і гаспадар.
- ◆ Слоў мяшок, а спраў на вяршок.
- ◆ Што сёння зробіш, заўтра — як знойдзеш.
- ◆ Са свайго языка спусціш — на чужым не зловіш.
- ◆ Умей праўду сказаць, любі праўду паслухаць.

◆ Адзін добры вопыт мудрэй за сем разумных павучанняў.

◆ Языкам бервяна не ачэшаш, сена не накосіш.

1. Што такое прыказкі? Якія жыццёвыя парады яны даюць?
2. Адшукайце прыказкі пра вернасць і сяброўства. Якія вывады можна зрабіць, прачытаўшы гэтыя выслоўі?
3. Выканайце тэставае заданне да тэмы «Прыказкі».
4. Паглядзіце мультыплікацыйны фільм «Прыказкі». Паразжайце, якую ж «праўду святую» нясе прыказка.

ПРЫКМЕТЫ І ПАВЕР'І

Літаратурная размінка

1. Сярод прапанаваных жанраў фальклору вызначце народныя прыкметы. Патлумачце, чаму вы так думаете.

а) Не той друг, што мёдам мажа, а той, хто праўду кажа.

б) Жаўрук прылятае на праталіну, шпак — на прагаліну, жораў — з цяплом, ластаўка — з лістом.

в) Цяпло прыйдзе — апранецца, холад настане — распранецца.

г) Было жоўтым, вырасла зялёным, сонца пацалавала, зноў жоўтым стала.

д) Грымоты ў верасні — на цёплую восень.

2. Якія яшчэ народныя прыкметы чулі ад сваіх родных ці з радыё- і тэлеперадач?

Пра прыкметы і павер'і

Жыццё і дабрабыт нашых продкаў залежалі ад штодзённай цяжкай працы на зямлі, ведання законаў прыроды, умення ладзіць свой быт. Яны былі назіральныя і мудрыя, хоць часам у нечым крыху наіўныя. Пільна ўглядаючыся ў навакольную прыроду, людзі бачылі пэўную